

Ідеали громадянського виховання: від аскетизму до «Суспільної угоди»

С.І.ТКАЧОВ, канд. пед. наук

Національний фармацевтичний університет, м.Харків

Пошук сучасних концептуальних рішень щодо формування громадянської особистості потребує вивчення відповідних поглядів й думок у філософській спадщині.

Ідеали громадянського виховання беруть свій початок ще в первісному суспільстві. Тоді вважалося, що той, хто порушує загальноприйняті вимоги, втрачає гідність і честь, тому мусить зазнати жорстоких випробувань. Так, наприклад, людину, яка розкрила яку-небудь таємницю роду, виганяли з племені або позбавляли язика.

З появою перших держав в історії людства проблема вірності та відданості своєму народові залишається актуальною. За думкою грецького мислителя Платона (427-347 рр. до н.е.) метою виховання є такий вплив на людину, щоб з дитинства спонукати її «страстно желать и стремиться стать совершенным гражданином». Справжні громадяни, за думкою філософа, не повинні мати сім'ї й ніякої власності, «кроме свого тела» [1]. У свою чергу Аристотель (384-322 до н.е.) припускає, що ідеальним є суспільство, яке складається із людей середнього соціального верства [2].

На зміну античним ідеалам через певний час прийшла теорія «суспільної угоди». Це філософська і юридична доктрина, що пояснює виникнення державної влади внаслідок договору між людьми, які змушені перейти від незабезпеченого захистом природного становища до громадянського. При цьому людина зобов'язується виконувати державні закони, позбавляючись частково власної свободи, але натомість отримує право на захист з боку держави.

Повністю теорія «суспільної угоди» сформувалася в Західній Європі у XVII ст. Розквіт епохи Відродження, коли в центрі уваги поставала «величність та краса людини», ідея необмеженої самовідданості держави бралася під сумнів. Родоначальником нової теорії «суспільної угоди» став Гуго де Гроот Гроцій (1583-1645). Ця концепція зазнала певних інтерпретацій – від консервативно-охоронительної у Т.Гоббса (1588-1679) до революційно-демократичної у Ж.-Ж.Руссо (1712-1778).

Ж.-Ж.Руссо у книзі «Про суспільну угоду» розробив найрадикальніший варіант цієї теорії. Він вважав, якщо держава виникає на основі «суспільної угоди», то громадяни мають право розірвати цей договір у разі зловживань з боку влади. Розв'язання всіх державних проблем треба здійснювати, за думкою Ж.-Ж.Руссо, шляхом вихован-

ня справжнього громадянина таким чином, щоб з раннього дитинства людина усвідомлювала своє життя як частину існування всієї держави [3]. Він визначає два основних можливих шляхи у формуванні особистості: можна виховати людину з егоїстичними нахилами, яка буде дбати тільки про себе, або громадянина, “живущего для других” [3].

У різних варіантах ідею “суспільної угоди” розробляли Дж. Локк (1632-1704) в Англії, Б. Спіноза (1632-1677) у Нідерландах, І.Кант (1724-1804), І.Фіхте (1762-1814) у Німеччині.

Таким чином, розвиток основних концепцій громадянського виховання особистості у Європі з початку існування перших держав і до ХІХ ст. відбувався у напрямку від цілковитого ігнорування інтересів громадянина у суспільстві до спроби гармонійного поєднання інтересів держави і окремої людини.

1.Платон. Сочинения: В 3 т. Т.3. – М.: Мысль, 1972. – 365 с.

2.Мир философии. Кн. для чтения: В 2 ч. Ч.2. – М.: Политиздат, 1991. – С.414-416.

3.Руссо Ж.-Ж. Педагогические сочинения: В 2 т. Т.2. – М.: Педагогика, 1981. – С.97, 27.